

8. Кобалевский В. Очерки советского административного права. — К.: Госиздат Украины, 1924. — С. 30–37.
9. Административное право: Учебник / Под ред. Ю. М. Козлова. — М.: Юрид. лит., 1968. — С. 40, 45, 65.
10. Петров Г. И. Советские административно-правовые отношения. — Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1972. — С. 18–31.
11. Петров Г. И. Советские административно-правовые отношения // Ученые записки Ленинградского юрид. института. — Л., 1954. — С. 41–68.
12. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права: В 3 т. Т. 1: История. Наука. Предмет. Пормы. Субъекты. — М.: ПОРМА, 2002. — С. 406.

УДК 347.96

*С. Д. Подлісєв,
канд. юрид. наук, доцент*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Серед внутрішніх функцій, що їх виконує держава, одна з найголовніших — забезпечення законності і правопорядку, захист законних прав і свобод громадян та організацій.

Для охорони правопорядку, суспільних відносин, контролю за додержанням норм права в нашій країні створені спеціальні правоохоронні органи, які мають певні юрисдикційні та організаційні відмінності. Серед вчених юристів України немає чіткої думки про те, що треба віднести до правоохоронних органів. Вперше в Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. зроблена спроба визначитись які органи треба залічити до правоохоронних органів. Так, в цьому Законі до правоохоронних органів законодавець відносить органи прокуратури, органи внутрішніх справ, органи служби безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, органи юстиції (зокрема, органи і установи виконання покарань, органи державної податкової служби, органи рибної, державної лісової охорони, органи державної контрольно-ревізійної служби та інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції).

Це дозволяє зробити висновок, що до правоохоронних органів законодавець відносить такий державний орган, предмет діяльності якого законодавчо фіксується як його завдання або функції саме охоронного призначення, незважаючи на те, що у назві самого органу це може і не відбиватись. Головне полягає у тому, що правоохоронні функції або завдання, як правило, залежать від участі того чи іншого органу в охороні правопорядку.

Усі правоохоронні органи в своїй діяльності керуються Конституцією і Законами України, зобов'язані поважати права громадян. Під час виконання своїх завдань вони взаємодіють між собою, а також з громадянами, їх об'єднаннями,

трудовами колективами. Водночас співробітники правоохоронних органів незалежні від політичного впливу, не можуть бути членами партій, політичних рухів.

Особливе місце серед законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють правоохоронну діяльність та побутову систему правоохоронних органів, займає Конституція України, в другому розділі якої виписані такі положення, як рівність усіх громадян перед Законом й судом; право на свободу та особисту недоторканність; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на захист своїх прав і свобод будь-якими не забороненими засобами; право на правову допомогу; право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб і службовців; право після використання всіх національних засобів правового захисту звернутися до міжнародних організацій, членом чи учасником яких є Україна тощо.

Сьогодні, коли Україна активно інтегрується до Європейського співтовариства, важливе місце в регулюванні правоохоронної діяльності займають міжнародно-правові акти та міжнародні угоди, учасницею яких є Україна. Це Загальна декларація прав людини, яка схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Європейська конвенція з прав людини 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права людини, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Усі ці міжнародні акти ратифіковані Верховною Радою України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Кожна країна зацікавлена в укріпленні правопорядку і законності. Інколи виникають такі ситуації, які для наведення правопорядку потребують втручання держави, тому що правопорядок є об'єктивною необхідністю розвитку держави і суспільства, але його забезпечення має відбуватися у межах законності.

Основні напрями правоохоронної діяльності визначаються многогранністю видів державної діяльності, які виконують різні соціальні функції. Функції правоохоронної діяльності характеризуються чітким розподілом компетенції правоохоронних органів.

Складна система правоохоронної діяльності реалізується у різних видах правоохоронних дій, а саме правовстановлюючих, правозабезпечувальних, правопримусувальних та правовідновлювальних.

Зазначені види правоохоронної діяльності уповноважені здійснювати органи суду, органи прокуратури, органи слідства і дізнання. Правовстановлюючі та правопримусувальні дії можуть здійснювати органи безпеки, органи міліції, сюди треба віднести і попередження, виявлення та розслідування правопорушень.

Правоохоронні дії правоохоронних органів тісно пов'язані між собою. Вони утворюють цілісну правоохоронну сферу, охоплюючи відновлення неправомірно порушеного права органами виконання.

Отже, правоохоронний орган — це державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо визначені функції або завдання з охорони права, відновлення порушеного права або організація виконання покарання, за-

хист національної безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності. Для правоохоронної діяльності характерною є взаємодія між державними органами різних гілок влади — законодавчої, виконавчої та судової. Правоохоронна діяльність, незважаючи на множинність її суб'єктів, має цілісний характер, який утворюється зусиллям уповноважених органів з виявлення і розслідування правопорушень, відновлення порушеного права, захисту правопорядку, нагляду за додержанням законності, активною і цілеспрямованою взаємодією у процесі цієї діяльності та координацією між ними.

Правоохоронна діяльність держави полягає в охороні конституційного порядку та національної безпеки, прав та законних інтересів громадян, фізичних та юридичних осіб від протиправних посягань, забезпечення неухильного дотримання законності та громадського порядку, боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями, що здійснюється у встановленій Законом формі згідно з компетенцією того чи іншого органу.

Виходячи з цього можливо вказати на ряд істотних ознак правоохоронної діяльності:

- вона здійснюється від імені та за дорученням держави, відповідними уповноваженими органами та посадовими особами, її приписи є обов'язковими для адресатів — інакше кажучи ці дії мають владний характер;
- вона здійснюється на основі права, з застосуванням юридичних заходів впливу до правопорушників, до яких слід віднести заходи державного примусу і стягнення.

За своїм змістом правоохоронна діяльність складається з таких функцій:

- конституційний контроль. Ця функція пов'язана з діяльністю, спрямованою на усунення порушень приписів Конституції України, та з тлумачення деяких статей Конституції України;
- забезпечення виконання судових рішень. Ця функція зв'язана з захистом та відновленням порушеного права фізичної особи, підприємства, управи організації, а також своєчасним, справедливим рішенням по справі;
- надання юридичної допомоги громадянам та захисту їх в адміністративних справах, охороні громадського порядку і безпеки громадян;
- здійснення прокурорського надзору. Ця функція здійснюється в рамках загального нагляду. Він полягає в спостереженні за точним виконанням Законів, Указів Президента, Постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, всіх актів управління і відповідністю їх Конституції України;
- здійснення контролю з боку органів судової влади. Ця функція полягає у правовій оцінці суду дій і рішень правоохоронного органу, уповноваженої посадової особи та прийняття відповідних заходів по притягненню винних до відповідальності. Розглядаючи конкретну адміністративну справу, суди дають оцінку діям правоохоронних органів та їх посадових осіб з точки зору дотримання законності;
- здійснення контролю з боку громадськості. Ця функція в безпосередній участі населення в охороні правопорядку, можливістю звертатись до керівників правоохоронних органів з пропозиціями по усуненню недоліків в охо-

роні громадського порядку і безпеки громадян. Ці пропозиції повинні бути розглянуті в місячний термін.

Слід відзначити що здійснення контролю з боку громадськості за роботою правоохоронних органів поєднується з безпосередньою участю громадськості в порушенні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю. Велику роль в цьому відіграє Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 липня 2000 р. Цим Законом до охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю залучаються широкі кола громадськості, які об'єднуються для цього в громадські об'єднання. Ці об'єднання створюються і взаємодіють з правоохоронними органами, Прикордонними військами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Забезпечення законності в адміністративній діяльності правоохоронних органів — це створення такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, при якому уся система правоохоронних органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, громадської безпеки та боротьби зі злочинністю, зобов'язана суворо дотримуватись вимог законів, а також підзаконних актів та вимагати від їх посадових осіб і громадян безумовного виконання цих законів і актів здійснювати інші правоохоронні та правозастосовні заходи з метою зміцнення правопорядку в державі.

Законність у сфері правоохоронної діяльності ґрунтується на таких принципах:

- загальнообов'язковість законів для всіх без винятку органів, організацій, посадових осіб, громадян;
- єдності законності на всій території держави;
- неприпустимості протиставлення законності і діяльності.

Законністю у діяльності правоохоронних органів виявляються:

- всі рішення, що приймаються правоохоронним органом, повинні відповідати чинному законодавству;
- рішення, що приймаються правоохоронним органом, не повинні виходити за межі повноважень цього органу;
- усі рішення правоохоронних органів приймаються у такому порядку і таких формах, які відповідають нормативним приписам;
- взаємовідносини правоохоронних органів з громадянами та їх об'єднаннями здійснюються у межах взаємних прав і обов'язків, які визначені на законних підставах.

Необхідною умовою зміцнення законності в роботі правоохоронних органів є систематичне підвищення правової культури, спеціальної підготовки моральних якостей кожного співробітника. Відсутність такої роботи призводить до помилок і, в кінцевому результаті — до порушень законності.

З метою захисту інтересів громадян, суспільства, держави від негативних наслідків порушення законності в державі юридично закріплені та діють організаційно-правові способи забезпечення законності в діяльності правоохоронних органів, які викладені в Законах України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р., «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р., «Про міліцію» від

20 грудня 1990 р., «Про службу безпеки України» від 25 березня 1992 р. та інші. В законі України «Про міліцію» вказано, що міліція — державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. В цьому законі вказано, що органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю міліції і нагляд за станом законності в її роботі. Крім цього визначено, що дії працівників міліції можуть бути оскаржені у встановленому порядку.

Розбудова України як демократичної правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки вимагає від правоохоронних органів формування нових підходів до захисту прав людини.

Державна адміністративна система, що залишилась нам у спадщину від Радянського Союзу, іноді приводить до політичних наслідків — тривалого відсторонення державної служби, зокрема правоохоронних органів від почуття відповідальності за охорону громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Грошізда та незграбна державна машина, зокрема правоохоронні органи, переважані зайвою роботою, не в змозі динамічно та адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в державі, у суспільстві, в економіці, а це, в свою чергу призводить до невизначеності в охороні громадського порядку і боротьби зі злочинністю, що викликає недовіру суспільства до правоохоронних органів.

З метою реформування системи державного управління, створення умов для побудови демократичної, правової, соціальної держави, утвердження і забезпечення прав людини і громадянина розроблена і втілюється в життя Концепція адміністративної реформи, затверджена Указом Президента України 22 липня 1998 р. (із змінами, внесеними згідно Указів Президента України від 10 вересня 1998 р. та від 21 вересня 1998 р.).

Проведення адміністративної реформи дасть можливість удосконалити державне управління, підвищити рівень роботи правоохоронних органів, їх авторитет, побудувати міцні стосунки між громадянами та правоохоронними органами. Держава і суспільство потребують такої роботи правоохоронних органів, яка є професійною, прозорою, відкритою, ефективною, покликаною слугувати інтересам громадян, відповідальною перед громадськістю та спрямованою на забезпечення охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, прав і свобод людини, соціального, правового захисту громадян.